

Barna Imre

Barabás*

Két kis kínai

Az a legrégebbi emlékem – *kezdi* –, hogy az apám nyakában ülök Szentendrén. Mellettünk az anyám. Kora nyár.
Napszítta sárga házfalak, simára koptatott utcakövek. Por.
Mintha itt lagnánk a Bogdán utcában és nem a Berg nagypapánál – *írja*.

*

Nem „ő”, nem most, és nem így.

A „napszítta” az elbeszélő szava ugyan, de az például Forszt nagypapát emleget, hogy később Fehérre magyarosíthassa a nevét. Nekem meg jobban tetszik úgy, hogy Berg, és aztán Barabás. Bahr ah bah, Jesua bar abba, az imposztor, akit Pilátus a Názáreti helyett bocsát szabadon. Atya fia, ne tudd, ki. Akinek elképzeli magát, aki ír.

Én pedig őt képelem el, ahogy elképzeli, és tovább képelem.

Miközben muszáj azért nyilvánvalóvá tennem – és talán többször is jeleznem majd még –, hogy nem az ujjamból szopom én azt sem, amit elképezlek. Nemcsak azért nem, mert tájékozódtam, hanem azért sem, mert van, amit éppenséggel tőle magától hallottam így vagy úgy, és ami sokszor, bármelyik változatában is, hihetőbbnek rémlik, mint az, amit vagy húsz éve számító-gépbe írt, és néhányunk kedvéért ki is nyomtatott. Ezt a szövegét ő, szemben a bibliai tárgyú és egyenként sok száz oldalnyi írásaival, tudtommal legalábbis, nem publikálásra szánta, annál feltűnőbb tehát, hogy fikciónak álcázta. Nemcsak a neveket változtatta meg benne, hanem – őszintén szólva eléggé irritáló – irodalmias keretet is adott neki: a vacsorának már előre örvendező tohonya vénember a 176 gépelt oldalnyi visszaemlékezés végén megfullad kedvenc karosszékében, mert („szívecském, nagyon jól sikerült a krumplileves!”) félrenyelte kedvenc ételét. Ennek fényében pedig még feltűnőbb, hogy – túl a megformálás fölösleges, de végső soron természetes elnézhető suta trükkjein, illetve a reflexiók már sokkal kevésbé elfogadható esetlegességén, sőt, esetenként nyilvánvaló hamisságán is – milyen sok benne a feloldatlan talány és az elhallgatás.

A történet hiányzó mozaikdarabjait illetően én csak találgatni tudok. Kérdéseket ma már hiába is teszek föl neki, szinte biztos, hogy a válasz, ha érkezik még egyáltalán, csak fokozni fogja a zűrzavart. Részint azért, mert a választ maga sem ismeri, vagy ha ismerte is valaha, hát elfelejtette, részint pedig azért, mert – jobb híján – mindig is a zűrzavarban érezte ő otthon magát, mert lételeme az ambivalencia.

131

---

* Részlet egy készülő regényből.

Ha mármost a talányokat feloldani, a megválaszolatlan kérdéseket megválaszolni én sem vagyok (márpedig nem vagyok) képes, ugyanakkor mégis úgy vélem (márpedig úgy vélem), hogy bármennyire hihetetlen történet is az övé, van olyan olvasata, amely talán sajátos adalékul szolgálhat az identitáskényszer huszadik századi tébolyának meg- vagy legalábbis felismeréséhez, akkor tehát esetenként persze hogy csak találgatni tudok. És akkor viszont, mármint amennyiben ilyenkor – hogy úgy mondjam, jobb híján – magam is képzelgek csupán, tovább képzelve olyasmit is, amit ő képzel el, mindenekelőtt az elbeszélés pózát, hadd játsszak én is (aki pedig, a magam úgyszintén zűrzsavaros módján, enyhén szólva, érintett vagyok ebben az – ismétlem: hihetetlen – történetben), szóval, engedjessék meg, hogy akkor én is elbeszélőt játsszak.

De Barabás Endre története ettől még nagyon is igaz. És talán éppen ezért annyira hihetetlen.

*

Nagyon kicsi vagyok még (*folytatja tehát*), és félek, mert a bolond Imre is előbukkan néha a házunk nagy, sötétbarnára festett kapujából, és mindig olyan furcsán nevet, ha meglát bennünket. Ilyenkor fényes fog villan ki a szájából. Hamm! De nem tudok szólni a szüleimnek, nem tudok panaszkodni. Anyámtól tudom, hogy kétéves koromban még nem tudtam beszélni. Egyszer útját álltam egy nagy kutyának, és mérges karattyolásba kezdtem.

– Milyen nyelven beszél ez a gyerek? Mongolul? – nevettek rám az emberek. Ha anyám is nevetett.

Megyünk a Dumcsa lejtő felé. Fel a hegyre, nagypapához, nagymamához. Miért nem lakhatunk mi is abban a szép nagy házban ott fenn a hegyen, a temetőnél? Valahogy érzem, hogy az anyám miatt van ez. Az anyám is furcsán beszél. Orosz.

*

Később már Pesten lakunk, a Miksa utcában. Körfolyosós ház, de az egyik oldal felé nyitott az udvara. A folyosóról a bejárat a konyhába nyílik. Jobbra-balra egy-egy szoba. A bal oldali szoba kicsike, a másik elég tágas. Klozet a folyosó végén.

Az első emeleti utcai lakás a házinénié. Övé a ház. Ősz hajú, töpörödött asszony, mindig feketében. Neki viszi minden hónap elején apám a lakbért. Nagyon szigorú a néni. Ha lármázom, azonnal nyílik az ajtaja, és éles hangon kiszól, hogy csend legyen.

Jó itt lakni. Közel a Körút, az Olimpia és a Vesta mozi. Apu, anyu, ha moziba mennek, mindig magukkal visznek, mert nincs engem kire bízni. Milyen jó nekem! Mert vannak, akikre nem vigyáznak úgy, mint rám. A múltkor kisebb csődület támadt az esti csillogásban, mi is megtorpantunk. Két kínai gyerek állt a fal mellett, keservesen zokogtak. Megrángattam apám kabátujját:

– Miért sírnak?

– Elvesztették a szüleiket – hajolt le hozzám az apám.

Rettenetesen megrémültem. Most mi lesz velük? Soha többé nem találkoznak a szüleikkel? Mihez kezd majd a két kis kínai a körúti éjszakában? És mi lesz, ha egyszer én is elveszek? Soha többé nem fog már kézen, nem vezet többé senki?

Ehhez hasonló rémülettel tölt el, és ugyancsak maradandó nyomot hagy bennem *A megfagyott gyermek*, életem egyik első moziélménye, amelynek végén az árva kisfiú az ő halott édesanyjának a sírjára borulva leli halálát. A mozizongorista dalát – *Ily késő éjszaka ki jár ott kinn a temetőn...* – anyám is sokáig énekelgeti aztán még mosogatás közben.

A szüleim ugyanis mindig magukkal visznek, ha moziba mennek, mert nem akarnak egyedül otthon hagyni a kis vaskályhával fűtött szobában. A feliratokat én természetesen nem tudom elolvasni, apám pedig csak annyit magyaráz el nekem a cselekményből, amennyi őszerinte nekem való. Én meg persze értem, ahogy értem.

Egyik este a mozi előcsarnokában várakozunk, és hallom ám, ahogy az apám oroszul beszámol róla: most mondta valaki, hogy az aznap esti film főszereplője, minden nő bálványa, Rudolph Valentino hirtelen meghalt. (*„Minden nő bálványa!” De nem Ramon Novarro, akit az elbeszélő tévesen emleget, az csak negyvenhárom évvel később, hatvankilenc éves korában lett rablógyilkosság áldozata. Fiatalon és váratlanul, 1926 augusztusában Rudolph Valentino halt meg. Vagyis az elbeszélő négy és fél évesen várakozik a szüleiivel egy mozi előcsarnokában. Most.*)

Akkor még fel sem tűnik nekem (*folytatja, folytatom*), hogy az orosz beszédüket ugyanúgy értem, mint amikor magyarul szólnak hozzám. Legtöbbször oroszul beszélnek egymással. (*Oroszul, igen. „Zdravstvuj, Nyina”, köszön mindig a nagypapa, ha vendégségbe jönnek hozzánk a nagy fogú Dolly néni-vel – „finom ez a sütemény, Marikám, te sütötted?” – és nagymama idegesen szipákolva becsoszog a foltos kék munkaköpenyében, hogy kivigye a mosatlant, vagy hamutartót cseréljen, sőt, nagypapa néha utána is megy a szűrős szagú kisszobájába. Sosem értettem egészen, hogy mi közük egymáshoz, az elegáns nagypapának az ő Dolly néni-vel, a bolond ruszki nagymamához. „Hülye, marha, kaki, szar!” – kiabáltunk rá a húgommal a takaró alól, ha este ránk nyitott, hogy leoltsa a lámpát.*) Hozzám viszont az anyámnak csak magyarul szabad szólnia. Apám minden eszközzel meg akarja akadályozni, hogy oroszul is megtanuljak. Esténként, vagy ha beteg vagyok, az ágyam mellé ül, és Arany-balladákat vagy *János vitéz*-részleteket olvas fel nekem gyönyörűen. De az anyámmal azért oroszul beszél.

*

Még mindig Pest. Már nagyobb vagyok. Megyünk a Körúton.

– Nézd csak, anyu! A Sanyi bácsi!

A kopasz Sanyi bácsit pillantom meg, csíkos, barna öltönyt és nyakkendőt visel, a forgalmas körúti járdán valami színes nőkkel vihorászik vidáman. Oldalvást mintha ránk pillantott volna, de úgy tesz, mintha nem vett volna észre bennünket.

– Miért nem köszönsz oda a Sanyi bácsinak, Anyu?

Anyám kézen ragad, és megindul velem az ellenkező irányba.
– Hallgass! Nem ő az, ne törődj vele.
Nem értem.

*

Berg nagypapa az ezüst fogantyús fekete botjával, a szépen kipödrött Vilmos császár-bajuszával, kihajtott sarkú keménygalléros, fehér ingben, fekete nyakkendősen, fekete ruhában sétál le a hegyről a főtér felé.

Berg nagypapa nyugalmazott járásbírószági irodaigazgató. Hajnalka és Margit néni is ott dolgoznak most, a járásbírószágon. A nagypapa szép nyugdíjat kap, de nagypapa háztartásában él a legidősebb lánya, Éva néni, és Éva néni lánya, a Kató is. Éva néni csontos, szikár, és hadiözvegy, Kató pedig hadiárva, és az Árpádházi Boldog Margit kereskedelmi iskolába jár. Hadiárva! Megborzongat ez a szó. Kató tandíjmentes, de a pénzt jól be kell azért osztani. Amióta a nagymama meghalt, Éva néni vezeti a háztartást. A férje, néhai Weinberger Dezső, foglalkozására nézve sofőr volt, és úgy mondják, éppen csak hogy megnézhetette az újszülött kislányát, már vonult is be valamelyik honvéd gyalogezredhez, hogy hamarosan a világháború egyik legelső halottja legyen a Kárpátokban.

Éva néni élete végéig visszavárja a férjét. Hátha nem is halt meg, hátha csak fogságba esett! Van az úgy, hogy valakit sok-sok év múlva engednek csak haza az oroszok. *(És néhai Weinberger Dezsőről az elbeszélőnek itt nyilván a saját története jut az eszébe. De ez is az ő története már.)*

134

Malenykije nozski

Nem sokkal az után, hogy apám és az ő Jenő bátyja Barabásra magyarosították a nevüket, kitört a nagy háború. Nem honvéd-, hanem k. u. k. gyalogezredbe kerültek mindketten. Jenő bácsi, mint szentendrei fiú, beszélt valamennyire szerbül, és a bosnyákoknál lett géppuskás századparancsnok. Apám a 32-es gyalogezredbe, a budapesti háziezredbe vonult be. Törökbálinton kapott kiképzést, majd a menetszázaddal, még hadapród őrmesterként, azonnal a frontra vitték.

Másfél év frontszolgálat, egy sebesülés és két vitézségi érem után, az egyik nagy orosz offenzívakor esett fogságba, miközben zászlóaljának a visszavonulását kellett volna mindenáron fedeznie. Száraz, kora őszi nap volt – emlékszik vissza –, az oroszok hajnal óta támadtak, a zászlóalj pedig délre már súlyos veszteségeket szenvedett, amikor ő, mármint az apám, azt a parancsot kapta, hogy késő szürkületig tartsa a frontot két szakasszal, a sötétség beálltakor pedig kísérelje meg a kitörést. Azt mondja, nyilvánvaló volt, hogy reménytelen helyzetbe fog kerülni. Ezt az új zászlóaljparancsnok és ő is tudta, de hát a parancs az parancs.

A zászlóalj visszavonása utáni első rohamot még sikerült visszaverniük, de a sokszoros túlerejű oroszok több hullámban folytatták a támadást, és apámék frontszakaszán több helyen áttörték már a drótkadályokat. Apám tehát – mint hangsúlyozza majd: kényszerűségből – ellentámadásra adott parancsot, nehogy a lövészárokból találja őket az oroszok rohama.

Elsőnek ugrott ki az árokból. Az emberei majdnem mind követték. A visz-

szamaradókra a bevodkázott orosz gyalogság kézigránátjai vártak. A rohamozó bakákat viszont szinte legázolták az oroszok. Az apám nem először vett részt szuronyrohamban. Rendszerint, mint most is, csak a revolvere volt nála, de azt sem használta, mert tartotta magát ahhoz, amit a parancsnokai mondtak: egy tiszt ne úgy viselkedjen, mintha fácánvadászaton volna, hanem az embereivel törődjön, őket irányítsa. De most csakhamar lerohanta néhány jól megtermett orosz, két oldalról karon ragadták, és harsány „*oficér! oficér!*” diadalkiáltással hátravonszolták.

Hadifogolyként először is a csizmájától kellett megválnia: a foglyokat elvezető őrparancsnok azonnal lehúzatta vele, a saját rongyos bakancsát adva érte cserébe.

A nagy offenzíva során elejtett foglyok tömegeit az oroszok vonatra rakták, az apámék szerelvénye is megindult lassan a félelmetes északkelet felé. Néhány hét múlva is úton volt még, amikor nagy havazással, erős lehűléssel beköszöntött a tél. Szerencséje volt, mert egy tiszttársa neki adta a tartalék bakancsát. A fogoly tisztek amúgy személyvagonokban, eléggé kényelmesen utazhattak, és tizenöt rubel hadifogolytiszti zsoldot is kaptak. Az Urálon túl ráadásul az őrizet szigorúsága is enyhült: az állomásokon leszállhattak, és körül is nézhetek a közelben, élelmiszert – krumplit, répát, pár kopekért akár sült csirkét – vásárolhattak a helybeli parasztoktól. Képzelmem el – meséli apám –, még kopogásra fagyott tejet is kínáltak, zsákokban.

Apám több táborni megjárta Szibériában, Barnaul és még egy-két hely után végül Novonyikolajevszkbe került. A forradalom kitörése után Novonyikolajevszkben egy ideig szabadon közlekedhetett, sőt – miután a polgárháború miatt egyelőre nem sok remény volt a hazatérésre – még állást is vállalt az Anglo-Ázsiai Bankban. Megismerkedett a népes Kozlovskij-Volk családdal, bejáratos lett hozzájuk. Lakni persze továbbra is a hadifogolytáborban lakott, de amúgy teljesen normális, polgári életet is folytatott, már amennyire ez egy szibériai vasúti csomóponton, ebben a faházakból épült nagy faluban lehetséges volt.

Igen ám – fűzi majd a szót –, de az 1919-es magyarországi kommün levevése után a szibériai magyar hadifogoly sorsa is rosszabbra fordult, hacsak be nem állt a Vörös Hadseregbe. A legénységből sokan ezt a lehetőséget választották, hiszen így ruhához, ételhez és fegyverhez jutottak, ráadásul korábbi fogvatartóikkal is leszámolhattak.

Ő viszont – szemben például azzal a Münnich Ferenc nevű dzsentrifuzásos ismerősével, aki összezördült fogoly osztrák zászlóaljparancsnokával, és emiatt végül is belépett a Vörösbe (szeret emlékeztetni gúnyosan Magyarország majdani kommunista miniszterelnökére az apám) –, ő tehát igaz magyar hazafiként hallani sem akart arról, hogy megszegje a katonai esküjét. Ráadásul nem is titkolta, milyen véleményrel van azokról a tisztársairól, akik lepaktáltak a kommunistákkal. Lesz is majd baja ebből.

A kommün népbiztosait mármost – magyarázza – Magyarországon perbe fogták és halálra ítélték. A szovjethatalom erre a fogoly magyar tiszteket, köztük őt, az apámat, letartóztatta, túszként bebörtönözte és kényszermunkára fogta. Szigorú őrizet mellett zsákolniuk kellett az Ob kikötőiben. A hatóságok bejelen-

tették, hogy minden kivégzett magyar népbiztosért harminc magyar túszt végeznek ki. A magyar kormány végül hajlandónak mutatkozott a túszcserére. A szovjetek mintegy hatszáz magyar tisztból álló csoportot állítottak össze. Megengedték, hogy aki időközben megnősült, az orosz feleségét is magával vihesse.

Hogy ő, az apám mikor és miképpen ismerkedett meg az anyámmal, arról én huszonéves koromig nem sokat tudok. Sokáig csak annyi biztos, hogy Olga nagynéném mutatta be őket egymásnak – Olga néni anyámnál vagy tíz évvel idősebb, művelt és okos nő volt, aki iskolás éveiben tanította is anyámat –, meg hogy az anyám a túszcseré meghirdetésének idején már jócskán terhes volt velem, és hogy mire a transzport elindult nyugat felé, ők már férj és feleség voltak.

A hadifogoly-szállítmány lassan araszolt. Az anyám pedig időközben anynyira előrehaladott állapotba került, hogy még Moszkvában, az ő Szonya nevű nővérénél időztek, amikor megszülettem. Ott akkor meg is kereszteltek – az anyám ragaszkodott hozzá –, a keresztségben az Andrej nevet kaptam.

*

– *Én útközben születtem meg. Tulajdonképpen átszállás közben. Véletlen volt. Szülehettem volna Helsinkiben is.*

– *Jobban jártál volna. Bár Moszkvával is jól jártál.*

– *Nem, nem jártam jól. A negyedik elemista tanítóm például...*

– *Jó, akkor még nem. De az ötvenes években jól jött.*

– *Akkor sem. Kicsit gyanús volt. Hogy ugyan hogy születhetett ő Moszkvában. Hazudja, vagy...*

– *Gyerekkorodban Európa tele volt orosz menekültekkel.*

– *Hát a mi szomszédunkban volt egy orosz nő, a Natasa, aki a Babrik bácsinak volt a felesége, a szomszéd házban, az ikerházban pedig egy Sura nevű tatár nő volt, egy részeges borbélynak a neje.*

– *Azt a borbélyt hogy is hívták? Nem Káger bácsinak? Emlékszem egy Káger bácsi nevű borbélyra, Nagymama vitt hozzá néha, a világ végére. Csattogtatta a hajvágóját, nem értettem, miért kell hozzá menni. De kaptam tőle ördöglakatot.*

– *Nem, a részeges nem a Káger volt, hanem... Nem jut eszembe a neve.*

– *Akkor mindegy, azt hittem.*

– *Na és volt ezeknek egy fiuk. Aki az orosz cserkészekhez elvitt engem, de azok nem szívesen álltak velem szóba, merthogy Moszkvában születtem.*

– *Az ő szemükben az egy rossz pont volt? Hogy te csecsemőként már jártál Moszkvában?*

– *R rossz pont volt, igen.*

*

Az anyámék szállítmányával utazó magyar túsztiszteket Moszkvából alig néhány nap múlva Helsinkibe irányították – hangzik tovább a történet –, ahova addigra szintén megérkezett tizenkilenc magyar kommunista népbiztos, és megtörtént a túszcseré. A tisztizsponsort aztán Németországon és Ausztrián keresztül jutott el Magyarországra, mert Csehszlovákia nem

volt hajlandó magyar tisztet szállító vonatot átengedni a területén. De haza még mindig nem mehettek a volt hadifoglyok, többheti vesztégzár várt rájuk Csóton. A többség ugyanis még útközben tifuszos lett. Anyáméknak is fölment a lázuk, de szerencsére kiheverték a bajt. Nekem már pár napos koromban vészes hasmenésem támadt. A transzportot kísérő orvos azt tanácsolta az anyámnak – ő legalábbis így emlegeti –, hogy mivel ő is megkapta a tifuszt, az anyatejjel még inkább megfertőzne, úgyhogy jobban teszi, ha nem táplál tovább, és hagyja, hogy elpusztuljak, ne kínlódjak fölöslegesen. Csakhogy ő titokban mégiscsak megszoportatott – büszkélkedik majd újra és újra el vele, merthogy orvosokra, úgymond, sohase hallgasson az ember –, én pedig életben maradtam. Mire megérkeztünk Csótra, már mindhárman egészségesek voltunk.

Csóton aztán következett még a politikai ellenőrzés. A magyar elhárítás emberei kész névjegyzék alapján emelték ki a kommunista- és kémgyanús tisztet, a többiekkel pedig közölték, hogy aki akarja, akár vissza is küldheti a szibériai feleségét. És állítólag volt is, aki élt a lehetőséggel, pedig ezekre az asszonyokra talán a halál várt. Az én anyám mindenestre nem volt köztük.

*

Végül is 1922 kora nyarán hajóval érkeztünk meg Szentendrére. Levélben már jó előre üdvözölte apámat a bátyja, aki főhadnagyként szerelt le, és köszöntötte az új családtagot, a „kis kozákot” is, de az új feleségről nem tett említést. A hajóállomásra aztán az egész Berg család kivonult. Elborzadva fogadták a szakadt jövevényeket, gyanakodva méregették a rongyokba pólyált gyereket szorongató, idegen asszonyt, akivel csak azért értettek úgyahogy szót, mert Szentendrén mindenki tudott valamicskét szerbül. A helyzetet végül is Berg nagymama, született Rosemarie von Spitzstein mentette meg: magához ölelte anyámat, ő meg elsírta magát.

A Berg család többi tagjának viszont nem oldódott a gyanakvása, pedig úgy szólt a mese, hogy tulajdonképpen az anyám is zsidó származású. Ez persze viccnek is rossz volt, mert az apám hiába próbált belésulykolni néhány zsidó kifejezést, ő csak halandszászott. Amivel később egyébként nagy sikereket arat Angyalföldön, jókat nevetnek rajta a szomszéd prolinók, miközben pontosan tudják, hogy a Szív utcai orosz templomba jár. Őszintén szólva magyarul sem sikerül tisztességesen megtanulnia soha.

Nyilván ezzel függött össze, hogy a szüleim halogatták a polgári házasságkötést, és én csak kétéves koromban kaptam meg a Barabás családnevet. Rosemarie nagymama viszont sosem érezte velem, hogy baj volna a származásommal. Ötéves ha lehettem, amikor meghalt. Hatalmas termetű, szőke nő volt. A népes családban mindig az ő szava döntött, a lányai hozzá fordultak félve engedélyért, ha valami szokatlan kiadásra szánták el magukat. Nagymama ráadásul nemcsak Szentendrén, hanem Pesten is nagy tekintélynek örvendett sokfelé. Apám például, aki Budára, a Ponty utcai kereskedelmi iskolába vonatozott be minden áldott nap, tizenhét évesen már leérettségizett, és főpolgármesteri ajánlással a nagymamának köszönhetően kapott állást azonnal az Angol-Magyar Banknál. A budapesti városházán a

kilencszázas évek elején ugyanis – tudom majd meg ezt is, mint annyi minden mást, az apámtól – szentendrei szerbek, nagymama régi iskolatársai foglaltak el vezető állásokat.

Annak idején egyébként már a férjét is ő vitte be a szentendrei járásbíró-ságra. A protekcióra szükség is volt, mert Berg nagypapa, aki fiatal korában braunhaxler svábok közt kapálta a szőlőt Óbudán, nem számított iskolázott embernek. A szülei persze előkelőbb szakmát szántak a nagyapámnak: rézművesnek adták, ő pedig a tanulóévekben Münchenbe is elkerült, ahol a rokon Stein családnál lakott. Megjárta a hadsereget, részt vett a boszniai okkupációs hadjáratban (a szentendrei ház egyik szobája falán ott lógott az egyenruhás fényképe, a mellén az érdeméremmel), végül aztán hazakerült Szentendrére. Itt megismerkedett von Spitzstein kisasszonnyal, és szépen kalligrafált, választékos németiséggel fogalmazott szerelmes leveleket írt neki, míg végül el nem nyerte a kezét. A biztos jövőt jelentő állami állást pedig már a feleségeként szerezte neki könnyedén Rosemarie.

A tényleges családfő mindenestre a nagymama lett, és az is maradt, nekem pedig ez volt a szerencsém. Nagyon szerettem őt. Rosemarie nagymama elnézte, úgy is, mint a család hosszú ideig egyetlen fiúunokájának, a mindenféle gazságaimat, már csecsemőkoromban nevetve figyelte, milyen mohón nyelem a pálinkába mártott kifit. Merthogy azzal vagy kávéskanálba tett rumos kockacukorral etetett az anyám, hogy elaludjak, ha vásárolni készült, én meg ordítottam, mint a fába szorult féreg. Csak egyszer történt egy kis malőr: anyám tévedésből leveseskanállal adta be a pólyásbaba-alatát, majd sietve elment, én pedig még akkor is aludtam, amikor hazatért, sőt, este sem ébredtem fel. De nem haltam meg, csak berúgtam.

*

- *Miért mondtad kiskorunkban mindig úgy, hogy sváb volt a nagyapád?*
- *Az volt. Braunhaxler. Ilyen... szőlőműves. Sváb.*
- *De hát zsidó volt.*
- *Zsidó. Sváb. Nem mindegy?*
- *Nem.*
- *Ha nem, nem.*
- *Viccelsz?*
- *Viccelek, igen.*

*

Kétéves koromban tehát Pestre költözünk. Bár a szentendrei nőtestvérei folyton-folyvást piszkálják apámat, mert nem tudnak belenyugodni, hogy a testvérük ilyen barbár nőt vett feleségül, ő évekig kitart még mellettünk.

Tény, hogy az anyám semmihez, a házimunkához sem ért. A tizennyolc testvér közt otthon ő valamiért kivételezett kis kedvencként nőtt fel, telente csukcs szolgagyerekek húzták a szánkóját, nyáron fürödni vitték az Ob-partra, lesték minden óhaját. A testvérei persze irigykedtek rá, és – tudom majd meg a nővérétől, Olga nénitől, aki valamiért úgy, olyan sejtelmesen említi ezt, mintha titkot árulna el – gúnyosan *Genyeralsának*, vagyis

tábornoknének szólongatták. De jól megvoltak azért, és az anyám mindig is úgy emlékezik majd vissza az ő novonyikolajevszkiji gyerekkorára, mint a nyugalom, a bőség és a gondtalanság idejére. Hogy mindent tejföllel készítettek, ebédhez is tejet ittak, és nyaranta Turkesztánból érkezett a dinnye. És az időjárás is csodálatos volt: folyóparti fürdőzésre való, jó meleg nyarak, és gyönyörű, havas telek. A szibériai nagy orosz teleket külön is visszasírja haláláig. Szentendrén, vagy később, élete vége felé, a Svábhegyen mindig szertartásosan üdvözlí az első havat: kora reggel mezítláb kioson a kertbe, és halkán rázendít egy régi románra. Aztán elsírja magát, és szidja a kommunistákat, amiért halálra éhezették a szüleit.

*

– *Amikor nagymama eljött onnan, a szülei éltek még?*

– *Éltek.*

– *És aztán mi lett velük?*

– *Aztán meghaltak.*

– *Bántották őket?*

– *Meghaltak.*

– *De történt velük valami?*

– *Hiába nyaggatsz, nem tudom.*

– *Leveleztek egymással?*

– *Leveleztek. De nem valami sűrűn. Elég bizonytalan volt a levelezés.*

– *És semmi láger? Semmi Gulag?*

– *Az anyai nagyapám... A te dédapád...*

– *Jó, igen.*

– *A dédapád. Novoszibirszkben halt meg. Úgy tudom, annak idején valami protekcióval került a vasúthoz, de hamar nyugdíjazták. És aztán ki se mozdult többé Novonyikolajevszkből... vagyis Novoszibirszkből. Csak vadászgatott. Csapdával, azt hiszem.*

– *Csapdával?*

– *Csapdával. A nyugdíjából persze nem tudtak megélni. A felesége, a nagymamám indult fel időnként beszerzőútra egylovas szánon, egyedül, az északi hogyishívják... vogul vagy milyen rokonsághoz.*

– *Vogul?*

– *Vogul. Csukcs. Nyenyec. Mit tudom én. Ő Moszkvában halt meg, a Szonyánál. A Szonya nevű nagynénémnél. Az is tanárnő volt. Gimnáziumban.*

– *Tyotya Szonya. Így emlegette őt a nagymama.*

– *Totya Szonya. A lánya, az pedig a Nyina volt. Szintén Nyina. Aki Moszkvában, amikor én megszülettem, rám csodálkozott, hogy milyen kicsi lábam meg kezem van, malenykije nozski, malenykije rucski... nagy lakli kamasz koromban nevetve idézte ezt az anyám.*

*

Nem csoda hát, hogy rosszul érzi magát a hol burkoltan, hol akár nyíltan is ellenséges szentendrei környezetben, ahol felróják neki, hogy még egy lágytojtást sem tud rendesen megfőzni. Így aztán örömmel fogadja apám

döntését, hogy – már csak a pesti munkahelyre való tekintettel is – Budapestre költözünk.

Én megszeretem ugyan a Miksa utcát, a nagyvárosi zajt, a Nagykörút mögötti szűk utcák kispolgári környezetét, de az otthonomnak sokáig mégis Szentendrét tartom. Nyaralni mindig ott nyaralok, de sokszor télen is kikönyörgöm magam Szentendrére, a nagymama védőszárnyai alá. Apám is örül, ha nem mindig az anyám mellett, hanem inkább a családjával vagyok, miközben ő a hivatalban dolgozik.

A szentendrei városvég, a Szamárhegy még csak nem is kisvárosias, hanem igazi falu. A legtöbb házhoz istálló is tartozik, lóval vagy legalább egy tehénnel. A teheneket minden hajnalban a tehénpásztor kürtjelére hajtják ki, este pedig a legelőről visszatérő csordából a legtöbb tehén önállóan válik ki, amikor a saját kapuja elé ér. Szentendrén én igazi falusi gyerekeknek érzem magam. Az udvar, a fáskamra, a mély és nyáron is hűvös pincebejárat fölötti nyári konyha, a tornác, a mosdáshoz és mosogatáshoz használt esővízzel teli nagy hordók, a kissé magasabban fekvő hátsó kert szélén nagypapa féltett és pipamocsokkal tetvetlenített, gyönyörű rózsafái: ez az én igazi otthonom.

A parasztportáktól csak abban különbözik a nagyszülői ház, hogy nincs istállója. Tehenet mi nem tartunk, kecske is csak rémlik. Első itteni emlékeimben már csak a hátsó baromfudvar dereng, tyúkok kapirgálnak benne egy kakas társaságában.

*

140

A környező utcákban többnyire szerbek és svábok laknak, sőt itt-ott egy-egy tót család is, ők a pilisi falvakból szivárogtak be Szentendrére. Alapvetően négynyelvű környék tehát ez, és valamennyit mindenki tud is mind a négy nyelven. A népszokások is közösek, a Duna-parti búcsúkon kólót járó szerb lányok táncát együtt szemlélik meg szerbek, svábok, tótok és magyarok. Akadálytalanul keverednek a babonák is, a sváb háziasszony ugyanúgy döfködi meg a haragosát képviselő viaszfigurát éjszaka a temetőben, mint a szerb szomszéd, ha pedig nyaranta aszály fenyeget, a zöld lombokba öltözött falu bolondja az utcákat járva „Itt a stodola!” kiáltással mindenkinek a portája előtt megáll, hogy a kijövők egy-egy bögre vizet loccsantsanak rá, és egy krajcárt is a kezébe nyomjanak. Mi, kisebb gyerekek rettegünk a poros utcákon lépegető zöld bokor, a félelmetes stodola látványától. Meg a környék boszorkányától, az utcákon mankóval végighicegő, piszkos, sötét ruhába öltözött, fekete fejkendő, ősz banyától is félünk, aki a legtöbb kapu előtt megáll. A bent lakók persze szabadulni akarnak tőle, hiszen szerencsétlenséget hoz, ráadásul szaga is van, gyorsan adnak hát neki valamit, egy-egy krajcárt, pohárka bort vagy pálinkát, amit ő gyorsan felhajt, és továbbáll. Ha sokat ivott, a lábát szétvetve könnyít magán, mint a hugyozó tehén. Mi, gyerekek, persze kerüljük őt, nem akarunk a boszorkány szeme elé kerülni, nehogy megszólítson bennünket. Én is mindig rettegve bújok a kerítés mögé, várva, mikor tűnik el végre.

Aztán ott vannak még a Sztara Voda-i kirándulások. Társas séták ezek, végcéljuk a Sztara Vodának vagy Ókútnak nevezett forrás. Egészen kicsi

koromban ölben hoz-visz apám-anyám, később nagy nyafogások közepette, de egyre önállóbban gyaloglom már végig a három-négy kilométernyi utat. Itt telepedünk le a főtérről érkezett előkelőségekkel együtt, és ki-pakoljuk az elemózsiát, ki-ki a magáét, inni pedig tiszta és jéghideg forrásvizet iszunk hozzá.

Ötéves vagyok, amikor meghal Rosemarie nagymama. Anyámat a nagynénik tovább piszkálják ugyan, nagypapa pedig sosem éreztetni velem úgy a szeretetét, mint Rosemarie nagymama, de az azért nyilvánvaló, hogy mint egyedüli fiúunoka, továbbra is védettséget élvezek. Utódokban valahogy egyébként sem bővelkedik a család. Berg Antal bácsi lányai közül a nagyszájú Etusnak – Radó Sándor feleségének – és a kecses, finom arcú Hajnalának, aki csak később megy férjhez, nincs gyereke. Apám Jenő bátyjának és Olgának csak egy-egy kislánya született. A szorgos Margitnak, akit egy erdélyi székely menekült kollégája vett feleségül, egy fia és egy lánya is van, de ő még a házasságkötés előtt katolikus hitre tért. Így hát a Berg család egyetlen igazi fiúunokája, a családfa egyenes ági folytatója én vagyok. A családban ezért persze, már csak a nagypapa kedvéért is, zsidónak kell lennem.

Egész jól megy is ez nekem, pedig miután már elváltak, otthon az anyám – talán a szentendrei sógornóktól elszenvedett sérelmei miatt – gyakran szidja a zsidókat, és sűrűn hangoztatja, hogy énnekem semmi közöm hozzájuk. Haláláig hálás lesz apámnak, amiért megmentette őt a vörösöktől, de a zsidó neveltetéssel nem tud megbékélni.

Kicsi koromtól rendszeresen elvisz magával a Szív utcai orosz templomba, ahol az orosz iskola is van. A tömjénfüst, a félhomályos gyertyafényben is aranyosan csillogó ikonosztáz, a monoton gregorián dallamok – az orosz tanítónő, Viktoria Vasziljevna szopránt, a férje basszust énekel – mindig magukkal ragadnak és elbódítanak. A pópát, a jóságos és szent életű Szerгий szerzetes atyát (míg vissza nem tér a hazájába, ahol állítólag egykettőre kivégzik) anyám többször is vendégül látja.

Homályos utalásokat azért gyerekként is hallok már a nagynénemtől, aki Nyina húgának példáján felbuzdulva egy másik magyar zsidó hadifogoly tiszttel, apám barátjával vetette el magát, és már egy normális hadifogoly-szállítmánnyal került tiszti feleségként Magyarországra. Ez az Olga néni önálló, céltudatos nő, nem olyan, mint a húga. Bánáti származású férjét, Tabák Marcell tartalékos hadnagyot még az esküvőjük előtt megkereszteltette. Magyarországon hamarosan megszületett a kislányuk, Vera, és együtt is maradt a család.

*

– *Az Olga néniéké szerelmi házasság volt?*

– *Kérdezd meg tőle.*

– *Meghalt vagy negyven éve. Csak mert a nagymamáék...*

– *Ők tízéves koromban elváltak. Az Olga néniék nem váltak el.*

– *A Vera néniére jól emlékszem. A vastag hangjára. Meg hogy Újpesten laktak, és komcsik voltak.*

– *Ügyész volt a férje, Palinak hívták. A nagyobbik fiuk is Pali volt. Az öccse meg Pista. Mindketten meghaltak már, fiatalon. A Pista is. Agyrák.*

- *Ő volt a Brumi.*
- *Nagyon rendes gyerek volt. A Pali is.*
- *Ő meg katonatiszt lett, ugye?*
- *Igen.*
- *Utoljára a nagymama temetésén találkoztam vele. Himbálta a pópa a füstölőjét vagy mijét, hogy Goszpogyi, pomiluj. Az is jó régen volt.*

*

A szentendrei ház, nagypapa háza tehát a Szamárhegyen van, amit az ott lakók szégyenlősen Angyalhegynék titulálnak. Hatéves koromig többnyire anyámmal, később, a szüleim válása után már nélküle, minden nyarat ott töltök. A telek se rosszak, de a nyár csakis Szentendrén, nagypapáéknál az igazi. Ebédre angyalbögyörőt, tízóraira hatalmas karaj puha kenyeret kapok. A kenyérsütés igazi ünnep amúgy. Héjában főtt krumpli is kell belé, én azt suttyomban már előző este megdézsmálom. A dagasztóteknő aljáról kikapart maradékból lángos készül, ami a nagy, kerek kenyerekkel együtt megy a pék kemencéjébe, merthogy a hegyi családok pékhez viszik a sütnivalót. Még melegen, tollal vékonyan megszírozva-befokhagymázva esszük a ropogós kenyérlángost, a tornácon, hatalmas üvegekben érlelődik hozzá a kovászos uborka. Ha meg édesség kell, a nénikéim bögrét nyomnak a kezembe, és felküldenek vele a szederfára, hogy szedjek belé nekik is. A frissen fejt tejet a szomszédból, Melichéktől hozza esténként Éva néni mázas köcsögben.

142

Melichék gazdagok, talán két tehenük meg egy lovuk is van. Ők svábul beszélnek, a közeli szomszédok többsége pedig szerbnek vallja magát, de lakik a közelünkben néhány se ilyen, se olyan család is. Ilyenek a hátsó udvari, sokgyerekes szomszédék, velük nem vagyunk jó viszonyban. Melich Tónival szabad barátokoznom, de a hátsó udvari gyerekektől eltiltottak. Nincs is túl nagy kedvem velük pajtáskodni, mert szegények, koszosak és rendetlenek. A részeges apjuk ráadásul – ahogy a nagynénéimtől megtudtam – vörös őr volt a kommün idején, és a kamrájuk tetejéről átlótt egyszer mihozzánk a puskájával. Épp nálunk volt aznap Radó Sanyi bácsi, aki a mesés nevű Doberdót is megjárta, és őrmesterként szerelt le. Sanyi bácsi azonnal kirohant az udvarra, és ordítva követelte, hogy bújjon elő az a gyáva féreg, aki lesből lövöldöz. Le is puffanthatták volna, de ő nem félt, és a felesége meg a sógor-női ijedt sopánkodására – hogy hát a papa járásbíró-sági alkalmazott, most aztán majd jönnek a vörösök, és elviszik – szintén csak legyintett. És neki volt igaza, mert rövidesen össze is omlott a kommün.

Sanyi bácsiék egy ideig amúgy a főtéren, a Perlusz hentes házának első emeletén bérelnek lakást. Nekik nincs gyerekük, kiskoromban néha napokig is önáluk lakom. Etus néni jókat főz. Különösen ünnepélyesen zajlanak a vasárnapi ebédek. Pontosán délben Etus néni behozza a gőzölgő húslevest, a rádióban pedig – merthogy bár vízvezeték és angolvécé még itt, a város közepén sincs, hangszórós rádiót azért már beszereztek – megszólal a Himnusz. Sanyi bácsi ekkor katonás vigyázzba vágja magát, és nekünk is állva kell kivárnunk a Himnusz végét, csak utána szabad visszaülnünk a leveshez. Egyszer elrontom a gyomromat szilvás gombóccal – talán huszonötöt is be-

vágtam belőle –, és miután jobban leszek, vigasztalásul kapok tőlük egy kis pénzt, vegyek rajta magamnak valamit. Már szaladok is a vasáruboltba – ott van a főtér és a városháza közötti széles utcában –, és kiválasztok magamnak egy gyönyörű, hosszú csövű, kapszlis pisztolyt. Erős rugójú, nagyon jó kis pisztoly, és jó nagyokat durran, de már az első utántöltéskor véletlenül elhúrom a ravaszt, a pisztoly kakasa ráver a hüvelykujjamba, én pedig felüvöltök, mint a sakál. Sanyi bácsi átrohan hozzám a szomszéd szobából, és amikor látja, mi történt, azonnal kézen fog, és nagy dühösen visszamegy velem a vaskereskedésbe, hogy Lichtenstein Simivel, az ijedt tulajdonossal kicseréltesse azt a gyönyörű darabot egy jóval ártalmatlanabb ismétlőpisztolyra.

Sanyi bácsi indulatra hajlamos ember, hamar fölmegy benne a pumpa. De nagyszerű képességei is vannak. Nála jobban senki sem tud például juhtúrós körözöttet készíteni: a pirospaprikán, újhagymán és köménymagon kívül ő sört is kever belé. Sörözni amúgy a család többi férfitagja mérsékelten szokott, de ő egyedül megiszik egy egész üveggel. Na persze – hallom egyszer Jenő bácsitól, amikor a diófa alatti asztalt üljük körül nagypapáék udvarán –, ő megengedheti ezt magának, elvégre sörkereskedő, és a sajátját issza.

– De jól megy egyeseknek! – évődik vele Jenő bácsi.

– Nem panaszkodhatom – törli meg a száját Radó Sándor –, most jól fogy a sör. Akár egész vagonnal rendelhetnék belőle, akkor a sörgyár jeget is küldene a tároláshoz. Az persze rizikós volna. Mert mi van, ha jön a rossz idő? Na, mindegy – legyint aztán –, nincs énnekem pénzem arra – mondja, és kutató pillantást vet a sógoraira.

Apámék csak hallgatnak, szemük se rebben. Őket sem veti fel a pénz, de Sanyi bácsinak a húguk kedvéért sem hiteleznének, mert kissé komolytalan embernek tartják őt. És érteni én leginkább ezt értem most még csak az egészből: hogy megmosolyogják a Sanyi bácsit, aki a sajátját issza.

– Nehéz idők járnak – szólal meg végül mégiscsak Jenő nagybátyám. – Örülünk, hogy élünk.

– Mit szóltok a tartalékos főhadnagyi kinevezésemhez? – tereli ekkor másra a szót játékos hengeccsel az apám.

– Büszkék vagyunk rád – dicséri meg Jenő, aki a századosságig vitte.

– Gratulálok a tiszt uraknak – mondja Sanyi bácsi. – Én meg maradok továbbra is őrmester. Pedig én se bújtam az ágy alá, amikor az ég zengett! A nagyezüstöm nekem is megvan, és én azt nem ingyen kaptam. Doberdónál, a sziklák között én nagyon is megdolgoztam érte, miközben a tiszt urak a fedezékben dekkoltak.

– Na persze – jegyzi meg Jenő –, Rosenzweig Salamon névvel nem könnyű katonai karriert csinálni.

– Én nem a katonai karrier kedvéért magyarosítottam a nevemet – csattan fel Sanyi bácsi, és pulykavörös lesz. – Vagyok olyan jó magyar, mint ti! Énnekem harctéri kitüntetésem is vannak! Lehetnék vitéz is akár!

– Vitéz Rosenzweig! – nevet fel az egész társaság, nagypapával az élen. Margit katolikus férje, Széll Gergő, aki erdélyi menekültként a Rongyosgárdát is megjárta, és az Ébredő Magyarok Egyesületének szentendrei csoportvezetője lett, a térdét csapkodja. Sanyi bácsi meg majd megpukkad.

– Mit törődsz vele? – szánja meg őt az apám. – Mindegy, hogy vitéz-e valaki, vagy nem vitéz. A rendes embert anélkül is megbecsülik.

– Nana, csak vigyázz – jegyzi meg Jenő bácsi. – Még mi is járhatunk úgy, mint a német rokonok.

– Miért, ők hogy jártak? – hajolok oda zavartan az apámhoz. A müncheni Steinékről meg a berlini Wiesenthalékról máskor is hallottam már, és eddig úgy tudtam, hogy csupa tekintélyes, köztiszteletnek örvendő emberről van szó.

– Hagyjuk ezt – legyint az apám.

– Nem jó ott mostanában zsidónak lenni – szögezi le fennhangon Jenő bácsi.

– De nekünk jó, ugye? – nyuggatom tovább fojtott hangon az apámat. – Anyu azt mondja, hogy...

– Hallgass, nahát! – súgja vissza bosszúsan az apám. – Eridj, menj játszani inkább a Szuli kutyával.

De nagypapa már felfülett ránk.

– Mit kérdez a gyerek? – veszi ki a pipát a szájából.

Apám elvörösödik.

– Úgy hallom, nem kap vallási nevelést.

– Tudod, milyen állapotok voltak ott Szibériában – magyarázza az apám zavartan. – De semmi baj, én majd kézbe veszem most már a Bandi nevelését.

– Tudom ám, hogy körül sincs metélve – csóválja a fejét nagypapa. – Pedig lett volna rá mód, amikor megérkeztetek.

Most aztán egészen zavarba jön az apám.

– Mamuska sem akarta. Ebben egyetértettek Ninával. És mamuskával én sohasem vitatkoztam.

Nagyapa krákog.

– Templomba azért csak járjatok – mondja aztán. – És Pesten majd a kórusba is berakathatnád. Jó hangja van a gyerekeknek, nem olyan botfűlű, mint mi.

– Anyukával is sokszor megyünk templomba – mesélném nagypapának büszkén a Szív utcai élményeimmet, de apám megint belém fojtja a szót.

– Senki se kíváncsi rád – mondja. – Szaladj át inkább Melichékhez, kérdezd meg a Tónitól, mikor lesz fejés.

De Melichéknél nincs maradásom, mert nem találom otthon a Tónit, vízért küldték a szanatóriumi kútra, az pedig elég messze van, lent a hegy alján, a Bogdán utca végén, közel a hatalmas Buday-Goldberger-villához. Engem is leküldenek oda néha, mert a szanatóriumi húzós kútnak a legjobb a környéken a vize. Visszaszaladok tehát a hírrel, hogy egy óra múlva lehet menni tejért, de addigra abbamarad az érdekes beszélgetés, mert a nagynénéim időközben letakarították az asztalt, és előhozták a megboldogult Rosemarie nagymama kedvenc tölcséres gramofonját a hozzá való lemezekkel.

Valamelyikük tekeri is a kurbli – engem persze félretol, pedig mennyire jó volna, ha én tekerhetném! –, és már rakosgatják is fel sorra szépen a *Halványsárga rózsát* meg a *Csicsónének három lányát*. Szívesen hallgatom én is ezeket a dalokat. Két nagy kedvencem van, a haldokló vén cigányról szóló,

meg az, amelyikben a betörő virágot vinne a babája sírjára, és még a rendőrkapitány szíve is megesik rajta. Nagypapa nagyokat sóhajt, hogy szegény mama, mennyire szerette ő ezeket, a néném pedig egymás szavába vágva elevenítik fel a családi történeteket. Anyám ezt hamar elunja, és a társaságot otthagya, elvonul a nyári konyhába mosogatni. Nem sokkal később én is követem, hogy az ő csendben dúdolgatott orosz románcait hallgassam tovább, amikben szomorú szerelmes bámul a kandalló tűzébe, és marcona banditák találgatják, vajon mit forgat fejében a szigorú atamán. Közben egy-egy apámtól eltanult magyar bakanóta is becsúszik – *Ne sajnáld a csókot tőlem, rubintos virágom...* –, de eléggé sajátos változatban, mert hát az apámnak botfüle van.

*

– *A Jenőt aztán a nyilasok Csillaghegyre meneteltették, de rossz volt a lába, és agyonlőtték útközben. Az ő kislánya volt az Ágnes.*

– *A Jutka mamája. Ugye? A Dunnyuskáé. Aki a gyerekszobája falára a Rátonyi Róbert képét rakta ki, mert szerelmes volt belé. Nem értettem, hogy lehet egy kövér kislány egy táncos-komikus kabarészínészbe szerelmes. Nem szerettem hozzájuk járni. Minket mindig kiküldtek, hogy na, gyerekek, most menjetek játszani. Sötét és rossz szag volt a lakásukban. Azt éreztem, hogy ők mások.*

– *Az Ágnes nagyon utált engem.*

– *Miért?*

– *Kérdezd meg tőle.*

– *Ne bosszants ezzel mindig.*

– *Amúgy meg volt róla győződve, hogy én zsidó vagyok. Például egyszer az intézetben azt mondta rólam egy Forbát nevű, hogy én egy antiszemita vagyok, vagy mit tudom én... Hát eléggé antiszemita pofám volt... És akkor azt mondta az Ági: az az unokabátyám! Ugyanolyan zsidó, mint én vagyok! Hát ő nem tudta, hogy... Nem tudott részleteket. Úgy tudta, hogy zsidó az anyám. Nem tudták elképzelni, hogy valaki ne legyen zsidó, aki a családba tartozik.*

– *Hány testvére is volt még a nagypapának?*

– *Összesen hatan voltak. Két fiú és négy lány. A legidősebb, az Éva, az apjukat, a nagypapát ápolta. A nagypapa 1940-ben halt meg, az Éva nem sokkal később, gyomorfekélyben. Az Éva lánya volt a Kató, aki aztán a férjével együtt kivándorolt Ausztráliába. A következő volt az Etus, akinek a férje Rosenzweig Salamon volt. Ő Radó Sándorra magyarosított, és rettenő nagy magyar volt. És amikor összegyűjtötték Szentendrén a zsidókat, akkor ő kitűzte a kitüntéseit. Mert ő az első világháborúban... Rohamosztagos őrmester volt, mert nem volt érettségije. Sok kitüntése lett, csak az arany vitézségi érmet nem kapta meg, mert zsidó volt, de a nagyezüst, kizezüst, bronz, satöbbi, minden megvolt neki, amit egy magyar baka vagy altiszt megkaphatott. És kirakta mindet. A nyilasok meg letépték a kitüntéseit, ő meg elsírta magát. A nyilasok pedig erre úgy pofon csapták, hogy hanyatt esett. Szóval ez volt az Etus férje, és aztán Mauthausenben halt*

meg. A következő volt a Margit, akinek a férje a Széll Gergely volt. Ők aztán Sopronba költöztek. És két gyerekük született, az Andris meg a Márta. Aki a húgod keresztanyja lett.

– Az Andrisra mintha emlékeznék. Létezik, hogy ezzel a Margit nénivel is találkoztam?

– Honnét tudjam?

– Kicsi koromban egyszer mintha miattuk mentünk volna el együtt Sopronba. Szállodában laktunk, tévé volt a szobában, és a Betörő az albrélm ment, együtt néztük négyesben. Se előtte, se utána, soha többet nem tévéztünk négyesben együtt.

– Na ne mondd.

– Nem is volt tévénk.

– Tényleg? Ilyen részletekre én nem emlékszem már.

– Nem volt. Mami gyűlölte.

– Valami rémlik.

– Szóval akkor velük, ezekkel a Szélléssel találkozhattunk Sopronban?

– Lehet. Na és hát a Margit mindenesetre hithű katolikus lett. A Széll Gergely pedig szélsőjobboldali, a Héjjas-különítményben szolgált.

– Akkor nyilván ezért nem esett a Margit néninek bántódása.

– A legkisebbik húgukat viszont, a Hajnalkát, aki szintén a szentendrei járásbírószágon dolgozott... Ő volt a legkisebb és a legszebb közöttük, és nem tudom milyen Sándornak volt a felesége... Hát őt ugyanúgy, mint az Etust, elvitték.

– És akkor hányan is maradtak meg a családból?

– Senki. Apám is meghalt.

– Szerintem érted a kérdést. Akit nem hurcoltak el.

– Aha. Hát a Margit maradt meg, és az apám... És az Ágnes is, igen.

*

Szeretem ezeket a szentendrei hétvégeket, amikor együtt a család. De nyáron a hétköznapok is nagyon élvezetesek tudnak lenni. Néhány korombeli gyerekekkel egy szál klottgatyában kiszaladunk például a pismáni határba megnézni, érik-e már a pizske vagy a szőlő, és aztán tömjük a bendőnket, amíg fel nem tűnik egy öklét rázó gazda vagy a puskás mezőőr. Egyszer nagyon kikapok nagypapától, vacsora helyett a fáskamrába zárnak be büntetésből, mert egy ór azon kapott minket a töltés mellett, hogy a görögkeleti püspök gyümölcsösére, az ő éretlen körtéjére szabadultunk rá. Aznap ráadásul ebédre se mentem haza, inkább a Pap-sziget fölötti kavicsos Dunaparton hancúroztam, fürödtem, úszkáltam a többiekkel. De jó is ott lenni a Dunánál! Csak meg ne lásson valami ismerős, és be ne áruljon az otthoniaknak, mert akkor kapok csak ki igazán. Szidás, fáskamra. De másnap reggel a hátsó kerítésen át kimászva már indulok is megint. A patakhhoz például: gáttal elrekesztem a vizet, apró halacskákat fogok, és hallevest főzök belőlük egy ócska csöbörben.

Ilyen csodálatosan telnek a nyaraim.